

Instrumenty i poziom wsparcia rolników przez KRUS podczas pandemii COVID-19*

Andrzej Jędruchniewicz

Abstrakt

Pandemia COVID-19 była dużym wyzwaniem dla całej polskiej gospodarki, w tym również dla rolnictwa. Celem opracowania było zidentyfikowanie i ocena głównych instrumentów dotyczących wypłacanych świadczeń, a także poziomu wsparcia rolników przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS, Kasa) w czasie pandemii COVID-19. W opracowaniu omówiono zadania i funkcje Kasy, stosowane przez nią instrumenty i ich zmiany w czasie pandemii COVID-19 oraz poziom wsparcia udzielonego rolnikom przez KRUS w tym okresie. W latach 2020–2021 wydatki KRUS na emerytury oraz renty rolnicze z tytułu niezdolności do pracy zmniejszyły się w stosunku do 2019 roku. W związku z pandemią COVID-19 zmodyfikowano niektóre już istniejące oraz wprowadzono nowe zasiłki dla ubezpieczonych w KRUS. W latach 2020–2021 największe wydatki „covidowe” zostały poniesione na zasiłki opiekuńcze wypłacone w związku z COVID-19 (247,4 mln zł), a najmniejsze na zasiłki chorobowe w związku z COVID-19 (U07). Była to kwota 3,3 mln zł. Kwota wydatkowana na zasiłki z tytułu objęcia obowiązkiem kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19 wyniosła 114,1 mln zł. Kasa udzielała pomocy rolnikom także w innych formach, m.in. poprzez finansowanie rehabilitacji rolników, w tym po przebytej chorobie COVID-19.

Słowa kluczowe: emerytura, KRUS, pandemia COVID-19, rolnik, ubezpieczenie, zasiłek.

---

* Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa”, nr projektu NdS/532598/2021/2022, całkowita wartość projektu 290 950,00 zł.

Andrzej Jędruchniewicz, dr hab., prof. SGGW, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej, Instytut Ekonomii i Finansów, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Wstęp

Po globalnym kryzysie finansowym z 2008 roku pandemia COVID-19 stała się najważniejszym wyzwaniem, przed którym stanęły całe gospodarki, jak również poszczególne sektory. Kryzys covidowy nie ominął również rolnictwa¹. Choć rolnictwo w krajach rozwiniętych wytwarza znikomą część produktu krajowego brutto, to realizuje istotne zadania w rozwoju społeczno-gospodarczym². Po pierwsze, rolnictwo odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego. Produkcja rolnicza musi mieć charakter ciągły niezależnie od warunków zewnętrznych. Nie można jej zaprzestać czy ograniczyć. Nie można wprowadzić „lockdownu” w rolnictwie, takiego jak w innych gałęziach gospodarki, bez zagrożenia bezpieczeństwa żywnościowego. Po drugie, rolnictwo jest ważną częścią agrobiznesu oraz ma powiązania z całą gospodarką. Dostarcza surowce przemysłowi spożywczemu i wielu innym sektorom oraz stwarza popyt na środki produkcji. Po trzecie, rolnictwo jest ważnym dostarczycielem dóbr publicznych o charakterze środowiskowym, społecznym i kulturowym. Konsekwencje przerwania lub zakłócenia ich dostarczania mogą być znaczące. Po czwarte, sytuacja w rolnictwie poprzez podaż produktów rolnych oddziałuje na ceny żywności. Ich zmiany wpływają na ogólny poziom cen w gospodarce.

Wpływ pandemii COVID-19 na rolnictwo występował zarówno od strony popytowej, jak i podażowej³. Szczególnie trudna sytuacja była w pierwszym okresie kryzysu pandemicznego. Olbrzymia niepewność co do skali i szybkości rozprzestrzeniania się koronawirusa sprawiła, że rządy wielu państw wprowadzały daleko idące restrykcje. Miało to negatywne skutki dla działalności rolniczej. Łańcuchy dostaw żywności zostały zerwane lub mocno skomplikowane⁴. Ograniczenie eksportu produktów rolno-żywnościowych pogorszyło sytuację rolników. Zamknięcie gastronomii doprowadziło do zmniejszenia popytu na żywność. Wystąpiły także problemy z dostępnością pracowników, szczególnie w sektorach pracochłonnych.

W Polsce, tak jak w całej Unii Europejskiej, poziom oddziaływania państwa na rolnictwo jest znaczący. Stosowane są liczne instrumenty i programy wsparcia

-
1. D. Štreimikienė et al., *Negative effects of covid-19 pandemic on agriculture: Systematic literature review in the frameworks of vulnerability, resilience and risks involved*, „Econ. Res.-Ekonomika Istraživanja” 2021, Vol. 35(1), s. 529–545.
  2. D. Žmija, *Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, „Studia Ekonomiczne – Zeszyty Naukowe” 2014, nr 166, s. 149–158.
  3. G. Gruère, J. Brooks, *Viewpoint: Characterising early agricultural and food policy responses to the outbreak of COVID-19*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306919220302232?via%3Dihub>, dostęp 11.10.2022.
  4. J.E. Hobbs, *Food supply chains during the COVID-19 pandemic*, „Canadian Journal of Agricultural Economics” 2020, Vol. 68(2), s. 171–176.

gospodarstw rolnych⁵. Pandemia COVID-19 dała asumpt do opracowania nowych form pomocy, aby zminimalizować negatywne skutki dla poziomu dochodów rolników. Główne działania realizowała Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). Polskie rolnictwo było wspomagane też przez inne instytucje, w tym Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS, Kasa).

Celem opracowania jest identyfikacja i ocena głównych instrumentów dotyczących wypłacanych świadczeń, a także poziomu wsparcia rolników przez Kasę podczas trwania pandemii COVID-19.

Do zrealizowania celu pracy, jako metody badań, wykorzystano analizę literatury przedmiotu, analizę aktów prawnych, metodę opisową i porównawczą, logikę werbalną oraz wskaźniki statystyczne. Dane pochodzą z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Okres badawczy obejmuje lata 2018–2021.

Zadania i funkcje KRUS

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jest instytucją wykonującą zadania związane z ubezpieczeniem społecznym rolników i pracujących z nimi domowników oraz pomocników rolnika. System ubezpieczenia rolników jest wyodrębniony z systemu powszechnego. Prezesa KRUS powołuje Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw rozwoju wsi.

Zadania i działalność KRUS jest określona w art. 62–66 Ustawy z 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników. Podstawową działalnością Kasy jest prowadzenie obsługi ubezpieczonych i świadczeniobiorców w sprawach dotyczących objęcia ubezpieczeniem, składek na ubezpieczenie oraz przyznawania i wypłaty świadczeń z ubezpieczenia.

Ponadto Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego⁶:

- prowadzi działalność na rzecz zapobiegania wypadkom przy pracy rolniczej i rolniczym chorobom zawodowym;
- podejmuje działania na rzecz pomocy ubezpieczonym i osobom uprawnionym do świadczeń z ubezpieczenia, wykazującym całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, ale rokującym jej odzyskanie w wyniku leczenia i rehabilitacji albo zagrożonym całkowitą niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym;

5. J. Kulawik, *Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej w perspektywie globalnej*, „Gospodarka Narodowa” 2015, nr 5(279), s. 119–143.

6. Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz. U. 2022 poz. 933; KRUS, www.krus.gov.pl/krus/informacje-ogolne/, dostęp 12.10.2022.

- udziela informacji ubezpieczonym i świadczeniobiorcom o ich prawach i obowiązkach;
- dokonuje obsługi prac Rady Rolników;
- może inicjować i wspierać rozwój ubezpieczeń dla rolników i członków ich rodzin, prowadzonych przez towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych stosownie do przepisów o działalności ubezpieczeniowej;
- od 1997 roku prowadzi odrębny dwuinstancyjny system orzecznictwa lekarskiego w związku z ustalaniem prawa ubezpieczonych w KRUS do świadczeń zależnych od niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym lub medycznej oceny stanu zdrowia;
- od 2004 roku realizuje zadania związane z koordynacją zabezpieczenia społecznego w krajach Unii Europejskiej.

Zadania i funkcje KRUS są przedmiotem wielu teoretycznych i empirycznych badań różnych dyscyplin naukowych. Kluczowe i jednocześnie finansowo największe zadanie KRUS to obsługa ubezpieczonych i świadczeniobiorców w sprawach dotyczących objęcia ubezpieczeniem, składek na ubezpieczenie oraz przyznawanie i wypłaty świadczeń z ubezpieczenia. Badania z tego obszaru dotyczą m.in. oceny funkcjonowania Funduszu Emerytalno-Rentowego w porównaniu do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych⁷, oceny działalności Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i propozycji zmian⁸, analizy obciążeń rolników w Polsce z tytułu opłacania składek na ubezpieczenia społeczne⁹ oraz analizy różnego rodzaju świadczeń otrzymywanych przez rolników i domowników¹⁰.

Ważną funkcją KRUS jest prewencja. Kasa podejmuje działania, które mają zapobiegać wypadkom przy pracy rolniczej i rolniczym chorobom zawodowym. Badania w tym zakresie obejmują m.in. ocenę tej funkcji i jej wpływ na wzrost bezpieczeństwa pracy w rolnictwie indywidualnym¹¹, analizę poziomu wypadkowości pracy w rolnictwie¹²

7. J. Pawłowska-Tyszko, *Ocena funkcjonowania Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS) i Funduszu Emerytalno-Rentowego (FER) w kontekście realizacji funkcji zabezpieczenia społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2019, nr 71, s. 7–29.

8. M. Podstawka, Ł. Podstawka, *XXX lat ubezpieczenia społecznego rolników w KRUS i co dalej?*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2020, nr 74, s. 169–182.

9. M. Soliwoda, *Obciążenie gospodarstw rolniczych w Polsce z tytułu składek na świadczenia społeczne na tle ubezpieczeń społecznych rolników w wybranych krajach*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2019, nr 72, s. 7–29.

10. D. Puślecki, *Zasilek opiekuńczy dla rolników i domowników ubezpieczonych w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2021, nr 1(28), s. 237–253.

11. P. Kraska, *Działalność prewencyjna KRUS i wzrost bezpieczeństwa pracy w rolnictwie indywidualnym*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2019, nr 69, s. 29–46.

12. S. Stafijowski, *Działalność kasy rolniczego ubezpieczenia społecznego w zakresie zwiększania bezpieczeństwa pracy w rolnictwie*, „Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering” 2011, Vol. 56(2), s. 139–143.

oraz rozważania nad ubezpieczeniem od następstw nieszczęśliwych wypadków i chorób dla dzieci rolników¹³.

Obok wielu innych zadań szczególnie istotne dla rolników są działania KRUS podejmowane w celu umożliwienia im leczenia i rehabilitacji. Prowadzone analizy dotyczą oceny działalności Kasy w tym zakresie¹⁴, statusu prawnego osoby korzystającej z rehabilitacji leczniczej w systemie ubezpieczenia społecznego rolników¹⁵ oraz rehabilitacji osób niepełnosprawnych¹⁶.

Instrumenty stosowane przez KRUS i ich zmiany podczas pandemii COVID-19

Zgodnie z Ustawą z 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wypłaca świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz z tytułu ubezpieczenia emerytalno-rentowego. Świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego obejmują: (1) jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo śmierci wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej; (2) zasiłek chorobowy – przysługuje on ubezpieczonemu, który wskutek choroby jest niezdolny do pracy nieprzerwanie przez co najmniej 30 dni, jednak nie dłużej niż przez 180 dni.

Świadczeniami z ubezpieczenia emerytalno-rentowego są natomiast: (1) emerytura rolnicza lub renta rolnicza z tytułu niezdolności do pracy; (2) renta rolnicza szkoleniowa; (3) renta rodzinna; (4) emerytura i renta z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin; (5) dodatki do emerytur i rent; (6) zasiłek pogrzebowy; (7) zasiłek macierzyński.

Najważniejszym instrumentem KRUS dotyczącym wypłacanych świadczeń jest emerytura rolnicza. Przysługuje ona ubezpieczonemu, który spełnia łącznie następujące warunki: (1) osiągnął wiek emerytalny (kobiety – 60 lat, mężczyźni – 65 lat); (2) podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 25 lat.

13. D. Puślecki, *Ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków i chorób dla dzieci rolników ubezpieczonych w KRUS*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2020, nr 1(26), s. 141–161.

14. R. Liana, *XXX lat rehabilitacji leczniczej realizowanej przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2020, nr 74, s. 261–272.

15. R. Tabaszewski, *Status prawny kuracjusza jako osoby korzystającej z rehabilitacji leczniczej w systemie ubezpieczenia społecznego rolników*, „Civitas et Lex” 2021, nr 4(32), s. 57–69.

16. A. Wilmowska-Pietruszyńska, *Rehabilitacja w systemie zabezpieczenia społecznego osób niepełnosprawnych*, „Studia BAS” 2015, nr 2(42), s. 47–65.

Przeciętne emerytury rolnicze są niższe niż wypłacane osobom ubezpieczonym w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych¹⁷. Niższe są jednak także składki płacone przez rolników na ubezpieczanie emerytalno-rentowe. Łączna wysokość opłaconych składek tylko w minimalnym stopniu pokrywa wartość wypłacanej rolnikowi emerytury. Pozostałą kwotę finansuje budżet państwa. Na temat zmniejszenia tych dysproporcji toczy się dyskusja. Rozwiązania idące w tym kierunku należy ocenić pozytywnie. Poprawa dochodowości w rolnictwie sprzyja bardziej zrównoważonemu finansowaniu emerytur z KRUS poprzez większy udział składki płaconej przez rolników. W tej sprawie w literaturze została przedstawiona ciekawa propozycja¹⁸. Autorzy opracowania wskazują, że obecne rozwiązania nie są adekwatne do istniejących warunków gospodarczych w Polsce. Z takim ujęciem trzeba się zgodzić. Wskazują oni, że istniejące zasady wymiaru części uzupełniającej emerytury z ubezpieczenia KRUS są bardziej korzystne dla ubezpieczonych z mniejszym stażem ubezpieczeniowym niż dla ubezpieczonych posiadających dłuższy tego rodzaju staż. Twierdzą również, że wydzielenie – pod względem rodzajowym i normowym – działów specjalnych dla celów KRUS jest niespójne i nielogiczne. Są wśród nich zarówno takie, które dają szansę utrzymania się osobom je prowadzącym, jak i takie, które tych szans nie dają.

W czasie pandemii COVID-19 zasady ustalania wysokości emerytur z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego nie zmieniły się. Także zasady ustalania wysokości innych świadczeń z ubezpieczenia emerytalno-rentowego KRUS pozostały takie same. Takie podejście trzeba ocenić jako rozsądne. Z jednej strony większe powiązanie wysokości emerytur i rent rolniczych ze składkami prowadziłoby nieuchronnie do otrzymywania mniejszych świadczeń lub większych obciążeń finansowych rolników. W praktyce mniejsze emerytury nie wchodziły w grę z wielu różnych przyczyn, czy to w warunkach kryzysu pandemicznego czy w lepszych czasach. Z drugiej strony uznaniowe zwiększenie emerytur rolniczych ze względu na pandemię jeszcze bardziej odrywałoby wysokość tego świadczenia od wysokości płaconej składki. Byłoby to działanie niesprawiedliwe względem osób ubezpieczonych w ZUS.

Jednym z pomocowych instrumentów zastosowanych przez KRUS w okresie pandemii COVID-19 związanych z ubezpieczeniem emerytalno-rentowym było zwolnienie rolników i domowników z opłacania składek na to ubezpieczenie w KRUS. Takie rozwiązanie wprowadziła Ustawa z 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji

17. Zob. GUS, *Rocznik Statystyczny 2021*, Warszawa 2022.

18. M. Podstawka, Ł. Podstawka, op. cit.

kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Osoby objęte ubezpieczeniem emerytalno-rentowym zostały zwolnione z opłacania składek za drugi kwartał 2020 roku. Dotyczyło to wszystkich osób podlegających ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu i opłacających składki z tego tytułu. Wprowadzone rozwiązanie weszło w życie automatycznie z mocy prawa. Rolnicy nie musieli składać wniosków dotyczących zwolnienia ze składek. Okres, w którym rolnicy nie opłacali bezpośredniego składek w KRUS, nie oznaczał braku ciągłości ubezpieczenia. Zgodnie z Ustawą składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe za drugi kwartał 2020 roku pokrywał budżet państwa za pośrednictwem Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Wprowadzona, w związku z pandemią COVID-19, ulga dla rolników była zgodna z ideą tzw. tarczy antykryzysowej. Podobne zwolnienia z opłacania składek na ubezpieczenia społeczne za drugi kwartał 2020 roku zastosowano także dla osób ubezpieczonych w ZUS. Przyjęte w rolnictwie, jak również w innych sektorach rozwiązanie miało generalnie poprawić warunki gospodarowania podmiotów, w tym gospodarstw rolnych, w związku z niekorzystnymi perspektywami gospodarczymi wywołanymi restrykcjami wprowadzonymi przez rząd na skutek rozwijającej się pandemii.

Nowe przepisy nie przewidywały zaś zwolnienia rolników z obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, a także zdrowotne. Składki te musiały być opłacane zgodnie z dotychczasowymi zasadami.

W związku z pandemią COVID-19 najwięcej zmian dotyczyło wypłat zasiłków dla osób podlegających ubezpieczeniu w KRUS. Wprowadzono zasiłek opiekuńczy wypłacany w związku z COVID-19 oraz zasiłek z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19. Zmodyfikowano zaś zasiłek chorobowy w związku z COVID-19 (U07).

Na podstawie przywołanej w opracowaniu Ustawy z 31 marca 2020 roku oraz Ustawy z 25 czerwca 1999 roku o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa ubezpieczonemu rolnikowi oraz domownikowi przysługiwał zasiłek opiekuńczy. Otrzymywała go osoba, która sprawowała osobistą opiekę nad dzieckiem w związku z zamknięciem żłobka, klubu dziecięcego, przedszkola, szkoły lub innej placówki, do której uczęszczało dziecko, albo niemożnością sprawowania opieki przez nianię lub dziennego opiekuna z powodu COVID-19. Zasiłek opiekuńczy przysługiwał z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad: (1) dzieckiem w wieku do ukończenia 8 lat; (2) dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności do ukończenia 18 lat albo dzieckiem z orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego. Zasiłek ten przysługiwał od 31 marca 2020 roku do 25 czerwca 2021 roku oraz w późniejszych krótkich

okresach. Ubezpieczony otrzymywał go za każdy dzień opieki, nie wyłączając dni wolnych od pracy (np. sobót i niedziel), jednak przez okres nie dłuższy niż 14 dni.

Przyznanie zasiłku opiekuńczego następowało na wniosek ubezpieczonego, gdzie oświadczał, że sprawuje lub sprawował osobistą opiekę nad dzieckiem. Jeżeli wniosek dotyczył opieki nad dzieckiem ze specjalnymi potrzebami, wówczas wymagane było także dostarczenie orzeczenia o niepełnosprawności lub orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Zasiłek opiekuńczy z KRUS mogły otrzymać również osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą i ubezpieczone w ZUS z tytułu umowy zlecenia. Musiały jednak oświadczyć, że nie korzystały z analogicznego zasiłku w ZUS. Zasiłek opiekuńczy przysługiwał także osobie mającej przyznaną rentę okresową i jednocześnie ubezpieczoną w Kasie¹⁹. Wysokość zasiłku wynosiła 1/30 kwoty emerytury podstawowej za każdy dzień.

Rozszerzenie, z powodu pandemii COVID-19, katalogu świadczeń przysługujących ubezpieczonym w KRUS o zasiłek opiekuńczy należy ocenić pozytywnie. Zasiłek ten był rekompensatą za utracone korzyści z pracy wynikające z konieczności sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem z powodu zamknięcia placówki edukacyjnej. W literaturze podnoszone są jednak wątpliwości co do granicznego wieku dziecka. Interesującą opinię, z którą warto się zgodzić, prezentuje Katarzyna Maciejewska: „Prawdziwy problem mają rodzice starszych dzieci. Trudno sobie wyobrazić, że dzieci od 9 roku do 14 roku życia mogą zostać bez opieki. Wydaje się, że otwarte pozostaje pytanie o racjonalność przyjętych rozwiązań odnośnie wieku granicznego dzieci, nad którymi rodzice będą mogli sprawować opiekę i otrzymywać zasiłek w sytuacjach zagrożenia epidemią”²⁰.

Kolejnymi formami pomocy państwa dla rolników realizowanymi przez KRUS w okresie kryzysu pandemicznego są zasiłek chorobowy dotyczący zachorowania na COVID-19 oraz zasiłek z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 marca 2020 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego mówiło, że „W okresie wskazanym w art. 36 ust. 1 ustawy z 2 marca 2020 roku o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. poz. 374) ubezpieczonemu przysługuje zasiłek chorobowy

19. D. Puślecki, *Zasiłek opiekuńczy...*, op. cit., s. 237–253.

20. K. Maciejewska, *Rozwiązania tarczy antykryzysowej dla rolników realizowane za pośrednictwem Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2020, nr 73, s. 181.

w kwocie 15 zł za każdy dzień czasowej niezdolności do pracy trwającej nieprzerwanie nie dłużej niż 14 dni, jeżeli ta niezdolność jest spowodowana zakażeniem lub chorobą układu oddechowego oznaczonymi w zaświadczeniu lekarskim jako U07.1 COVID-19, zgodnie z Międzynarodową Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych²¹. Po upływie tego czasu, gdy rolnik lub domownik był nadal niezdolny do pracy nieprzerwanie przez co najmniej 30 dni, przysługiwał zasiłek chorobowy w kwocie 10 zł za każdy dzień²¹. Takie stawki obowiązywałyby do końca 2021 roku. Od początku 2022 roku zasiłek chorobowy do 14 dni związany z COVID-19 wynosi 30 zł, a od 30 dnia absencji – 20 zł²².

Ustawa z 14 maja 2020 roku o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzeczaniem się wirusa SARS-CoV-2 wprowadziła bardziej korzystne dla rolników warunki zasiłku z tytułu obowiązkowej kwarantanny. Ubezpieczonemu rolnikowi i domownikowi w sytuacji objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19 przysługuje zasiłek w wysokości 50% minimalnego wynagrodzenia za pracę w gospodarce narodowej. Tym samym ubezpieczeni w KRUS uzyskali pomoc taką, jak osoby ubezpieczone w ZUS. Zasiłek z tytułu kwarantanny na nowych zasadach przysługuje za okres przypadający nie wcześniej niż od 18 kwietnia 2020 roku. Wypłacany jest w jednej i niepodzielnej kwocie niezależnie od długości tego okresu²³.

W razie zbiegu prawa do zasiłku za czas kwarantanny z prawem do zasiłku chorobowego uprawnionemu wypłaca się jedno świadczenie – wyższe albo wybrane przez uprawnionego. Natomiast, gdy rolnik lub domownik nabędzie prawo do zasiłku z tytułu kwarantanny i w tym samym czasie pobiera zasiłek macierzyński, wówczas zasiłek z tytułu kwarantanny mu nie przysługuje. Zasiłek ten finansowany jest ze środków publicznych za pośrednictwem Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i nie podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Nie są też dokonywane zajęcia egzekucyjne oraz potrącenia z tytułu zaległych składek na ubezpieczenie społeczne rolników. Możliwe to jest tylko na wniosek samego rolnika.

Zasiłek z tytułu obowiązkowej kwarantanny, podobnie jak zasiłek chorobowy dotyczący COVID-19, był istotnym wsparciem ubezpieczonych rolników i domowników w okresie pandemii COVID-19. O ile wiele instrumentów stosowanych przez KRUS w tym okresie trzeba ocenić pozytywnie, to zasiłek za czas kwarantanny

21. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 16 maja 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. 2007 poz. 652.

22. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 20 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. 2021 poz. 2377.

23. K. Maciejewska, op. cit.

w takiej formie budzi znaczne wątpliwości. Dotyczą one tego, że przebywanie rolnika na kwarantannie najczęściej nie wpływało na wykonywane przez niego obowiązki. Charakter pracy rolniczej powodował, że rolnik lub domownik cały czas przebywał w miejscu swojej pracy, uzyskując dodatkowo środki z tego zasiłku.

Osoby pobierające świadczenia emerytalno-rentowe również mogły korzystać ze wsparcia państwa w okresie pandemii. Osoby posiadające orzeczenia o: (1) częściowej niezdolności do pracy; (2) całkowitej niezdolności do pracy; (3) całkowitej niezdolności do pracy i niezdolności do samodzielnej egzystencji; oraz (4) niezdolności do samodzielnej egzystencji, których ważność upływa w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, albo w okresie 30 dni następujących po ich odwołaniu uzyskały takie same uprawnienia jak wszystkie inne osoby posiadające ww. orzeczenia. Wszystkie te orzeczenia zachowały ważność przez okres kolejnych trzech miesięcy od dnia upływu terminu ich ważności. Wobec czego przedłużeniu uległo prawo do wypłaty świadczeń, które uzyskiwane są na podstawie tych orzeczeń.

Pandemia COVID-19 w oczywisty sposób miała istotny wpływ na ograniczenie rehabilitacji rolników. Dopiero od 1 września 2020 roku zniesiono zakaz prowadzenia wybranych form rehabilitacji, w szczególności m.in. rehabilitacji prowadzonej w ramach programów prewencji rentowej ZUS i KRUS²⁴. Wydatkowanie środków z funduszu prewencji i rehabilitacji KRUS zostało z powrotem wznowione. Kasa również opracowała i realizuje nowy profil rehabilitacji, w związku z ostatnią epidemią i zapotrzebowaniem na rehabilitację leczniczą, która jest kierowana do pacjentów po przebytej chorobie COVID-19²⁵.

Wartość wsparcia udzielonego rolnikom przez KRUS podczas pandemii COVID-19

W okresie pandemii COVID-19 KRUS realizował swoje najważniejsze zadanie, czyli przyznawanie emerytur i rent na podstawie przepisów obowiązujących jak przed pandemią. Oznacza to, że wydatki z tym związane nie powinny znacząco różnić się w latach 2018–2021. Potwierdzają to dane z tabeli 1. W latach 2020 i 2021 roczne wydatki Funduszu Emerytalno-Rentowego były nawet niższe niż rok przed

24. M.A. Mrożek-Gąsiorowska, P. Okarmus, *Ocena wpływu pandemii Covid-19 na realizację świadczeń rehabilitacyjnych finansowanych przez NFZ w Polsce w 2020 roku*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2021, nr 19(1), s. 165–175.

25. KRUS, <https://www.krus.gov.pl/aktualnosci/arttykul/rehabilitacja-lecznicza-dla-osob-po-przebytej-chorobie-covid-19/>, dostęp: 28.10.2022.

pandemią. Wynikało to z mniejszej liczby świadczeniobiorców, na którą wpłynęła także wyższa śmiertelność związana z koronawirusem. W 2020 i 2021 roku wartość dotacji z budżetu państwa do Funduszu Emerytalno-Rentowego w odniesieniu do 2019 r. zmniejszyła się natomiast kosmetycznie. Wzrósł za to udział dotacji na Fundusz w jego wydatkach (86,4% w 2021 roku, 87% w 2020 roku, 85,4% w 2019 roku i 84,8% w 2018 roku). Wynikało to m.in. z pokrycia przez budżet państwa składek na ubezpieczenia emerytalno-rentowe rolników i domowników za drugi kwartał 2020 roku. Analiza wydatków szczegółowych wskazuje, że w okresie pandemii, w porównaniu do 2019 roku, wzrosły tylko wydatki KRUS na renty rodzinne.

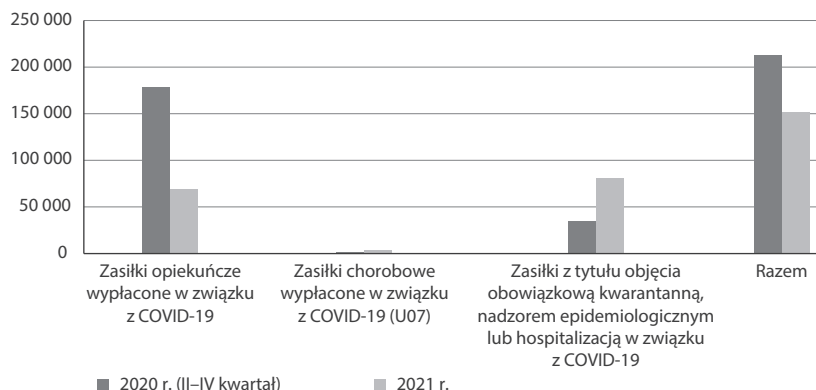
Tabela 1. Wydatki na świadczenia emerytalno-rentowe KRUS (w mln zł) oraz liczba świadczeniobiorców

Wyszczególnienie	Rok			
	2018	2019	2020	2021
Łączne wydatki FE-R	20 165	21 664	21 183	21 271
Liczba świadczeniobiorców	1 157 425	1 120 623	1 083 411	1 036 621
Dotacje budżetu państwa do FE-R	17 097	18 511	18 430	18 367
Emerytury	13 632	14 714	14 175	13 978
Renty z tytułu niezdolności do pracy	2 631	2 927	2 829	2 867
Renty rodzinne	775	879	889	929
Pozostałe świadczenia	0,7	0,7	0,6	0,5

Źródło: Dane GUS i KRUS.

W latach 2020–2021 łączne wydatki związane z instrumentami, które dotyczyły bezpośrednio COVID-19 wyniosły 364,8 mln zł. KRUS największą wartość zasiłków „covidowych” (213,2 mln zł) wypłacił w 2020 roku (II–IV kwartał), czyli w okresie najbardziej nasilonej pandemii. W odniesieniu do całkowitych wydatków Funduszu Emerytalno-Rentowego (FE-R) było to 1%. Natomiast w odniesieniu do wydatków Funduszu Składkowego (FS) obejmującego wypłatę zasiłków chorobowych i jednorazowych odszkodowań było to 79,5%. W 2021 roku łączne wydatki na te zasiłki wyniosły 151,6 mln zł. Stanowiły odpowiednio 0,7% – FE-R i 54,7% – FS. Takie wydatki, zarówno w ujęciu absolutnym, jak i względnym, były istotną pomocą udzieloną rolnikom i ich rodzinom przez państwo w czasie pandemii.

Wykres 1. Poziom wydatków KRUS związanych z COVID-19 (tys. zł)

Źródło: Dane KRUS.

W całym okresie pandemii największe wydatki zostały poniesione na zasiłki opiekuńcze wypłacone w związku z COVID-19 (247,4 mln zł). Zdecydowaną część tej kwoty Kasa wypłaciła w 2020 roku (wykres 1). Jest to zrozumiałe ze względu na masowe wówczas zamykanie placówek oświatowo-wychowawczych. Rodzice musieli zaopiekować się dziećmi w domu. Łączna wartość zasiłków z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19 wyniosła 114,1 mln zł. Najwięcej środków wydatkowano w 2021 roku. Najmniej wyniosły natomiast wydatki na zasiłki chorobowe w związku z COVID-19 (U07). W latach 2020–2021 była to kwota 3,3 mln zł.

Tabela 2. Zasiłki wypłacane przez KRUS związane z COVID-19 w poszczególnych kwartałach (tys. zł)

Okres	Zasiłki opiekuńcze wypłacone w związku z COVID-19	Zasiłki chorobowe wypłacone w związku z COVID-19 (U07)	Zasiłki z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19	Razem
II kwartał 2020 r.	52 456,9	13,6	1 202,5	53 673,0
III kwartał 2020 r.	100 371,8	17,6	4 972,5	105 362,0
IV kwartał 2020 r.	26 162,3	427,0	27 596,4	54 185,6
I kwartał 2021 r.	25 943,8	652,1	26 209,1	52 805,1
II kwartał 2021 r.	39 755,2	1 454,3	37 650,7	78 860,2
III kwartał 2021 r.	2 486,8	187,8	5 033,9	7 708,5
IV kwartał 2021 r.	175,2	595,9	11 477,1	12 248,2

Źródło: Dane KRUS.

Analiza danych z tabeli 2., dotyczących całkowitych wypłat zasiłków związanych z COVID-19 w poszczególnych kwartałach wskazuje, że największą wartość KRUS wydatkował w III kwartale 2020 roku (105,4 mln zł). Najmniejszą natomiast w III kwartale 2021 roku (7,7 mln zł). Na zasiłki opiekuńcze w związku z COVID-19 najwięcej wydano również w III kwartale 2020 r. (100,4 mln zł). Na zasiłki chorobowe w związku z COVID-19 (U07) w II kwartale 2021 roku – 1,4 mln zł, a na zasiłki z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19 także w tym samym kwartale – 37,7 mln zł.

Tabela 3. Zasiłki opiekuńcze wypłacone przez KRUS w związku z COVID-19

Okres	Liczba dni	Liczba świadczeń	Liczba osób	Kwota wypłat w zł	Przeciętnie na osobę w zł
II kwartał 2020 r.	1 618 541	54 418	35 690	52 456 921	1 469,8
III kwartał 2020 r.	3 096 931	69 520	44 218	100 371 844	2 269,9
IV kwartał 2020 r.	807 265	21 520	16 621	26 162 252	1 574,0
2020 r. (II–IV kwartał)	5 522 737	145 458	96 529	178 991 017	1 854,3
I kwartał 2021 r.	800 033	23 500	18 133	25 943 843	1 430,8
II kwartał 2021 r.	1 180 765	54 448	41 598	39 755 247	955,7
III kwartał 2021 r.	73 794	2 622	2 708	2 486 777	918,3
IV kwartał 2021 r.	5 183	173	220	175 160	796,2
2021 r.	2 059 775	80 743	62 659	68 361 026	1 091,0

Źródło: Dane KRUS oraz obliczenia własne.

Podczas pandemii największe wypłaty dotyczyły zasiłków opiekuńczych w związku z COVID-19. Objęły one łącznie 159 188 osób. Najwięcej (96 529 osób) uzyskało zasiłek w 2020 roku (tabela 3). Przyznano łącznie 226 201 świadczeń. Największa liczba osób otrzymała ten zasiłek w III kwartale 2020 roku (44 218). Wówczas najwięcej było też świadczeń. Był to czas, kiedy dzieci powróciły do szkół i przedszkoli oraz rozpoczęła się druga fala pandemii. Również w tym kwartale przeciętne świadczenie przypadające na osobę było najwyższe (prawie 2 270 zł). Było to ważne wsparcie dla rodzin rolniczych podczas opieki nad dziećmi.

Tabela 4. Zasiłki chorobowe wypłacone przez KRUS w związku z COVID-19 (U07)

Okres	Liczba dni	Liczba świadczeń	Liczba osób	Kwota wypłat w zł	Przeciętna kwota świadczenia w zł
II kwartał 2020 r.	870	72	82	13 569	188,5
III kwartał 2020 r.	1 120	157	144	17 612	112,2
IV kwartał 2020 r.	28 485	2 795	2 842	426 970	152,8
2020 r. (II–IV kwartał)	30 475	3 024	3 068	458 151	151,5
I kwartał 2021 r.	44 144	4 444	4 387	652 132	146,7
II kwartał 2021 r.	98 634	10 072	9 995	1 454 306	144,4
III kwartał 2021 r.	12 847	1 309	1 335	187 825	143,5
IV kwartał 2021 r.	40 247	4 175	4 159	595 905	142,7
2021 r.	195 872	20 000	19 876	2 890 168	144,5

Źródło: Dane KRUS oraz obliczenia własne.

Spośród analizowanych zasiłków najmniejsze wydatki KRUS były związane z zasiłkiem chorobowym w związku z COVID-19 (U07). W latach 2020–2021 uzyskało go 22 944 osób. Przyznano 23 024 świadczeń. Największa liczba osób pobierających ten zasiłek oraz liczba świadczeń była w II kwartale 2021 roku (tabela 4). Najmniej zaś w II kwartale 2020 roku. Wówczas wprowadzone ostre restrykcje rządowe znacznie ograniczyły rozprzestrzenianie się koronawirusa. Generalnie wysokość tego zasiłku była bardzo niska.

Tabela 5. Zasiłki z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19 wypłacane przez KRUS

Okres	Liczba świadczeń	Liczba osób	Kwota wypłat w zł	Kwota świadczenia w zł
II kwartał 2020 r.	925	923	1 202 500	1 300,0
III kwartał 2020 r.	3 825	3 807	4 972 500	1 300,0
IV kwartał 2020 r.	21 228	20 675	27 596 400	1 300,0
2020 r. (II–IV kwartał)	25 978	25 405	33 771 400	1 300,0
I kwartał 2021 r.	19 590	19 088	26 209 103	1 400,0
II kwartał 2021 r.	27 068	26 627	37 650 672	1 400,0
III kwartał 2021 r.	3 599	3 558	5 033 900	1 400,0
IV kwartał 2021 r.	8 199	8 161	11 477 099	1 400,0
2021 r.	58 456	57 434	80 370 775	1 400,0

Źródło: Dane KRUS oraz obliczenia własne.

Nieporównywalnie większa w stosunku do zasiłku chorobowego w związku z COVID-19 (U07) była wysokość zasiłku z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19. W 2020 roku wynosił on 1 300 zł, a w następnym roku 1 400 zł (tabela 5). Taka różnica pomiędzy tymi zasiłkami jest niezrozumiała. W okresie pandemii zasiłek z tytułu kwarantanny otrzymało łącznie 82 839 osób i wypłacono 84 434 świadczeń. W 2021 roku liczba osób i świadczeń była ponad dwukrotnie większa niż w 2020 r. Największą wartość zasiłku KRUS wypłacił w II kwartale 2021 roku. Najmniejszą natomiast, podobnie jak w przypadku zasiłku chorobowego, w II kwartale 2020 roku.

Podsumowanie

Pandemia COVID-19 była olbrzymim zaskoczeniem dla funkcjonowania gospodarek i społeczeństw. Wpłynęła również na rolnictwo wielu krajów, w tym w Polsce. Wprowadzone przez rządy restrykcje mocno komplikowały lub całkowicie zrywały łańcuchy dostaw żywności, zmniejszały eksport produktów rolno-żywnościowych, ograniczały popyt gastronomii na produkty rolne oraz tworzyły problemy z dostępnością pracowników w rolnictwie.

Szczególnie trudna sytuacja w pierwszym okresie pandemii spowodowała zwiększenie pomocy państwa dla rolnictwa. Jedną z instytucji realizującą wsparcie dla gospodarstw rolnych była Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

W latach 2020–2021 wydatki KRUS na emerytury rolnicze oraz renty z tytułu niezdolności do pracy zmniejszyły się w stosunku do 2019 roku. Wynikało to z mniejszej liczby świadczeniobiorców w tym okresie. Wzrosły zaś wydatki na renty rodzinne. Jedną z form pomocy było pokrycie przez budżet państwa składek na ubezpieczenia emerytalno-rentowe rolników i domowników za drugi kwartał 2020 roku.

W związku z pandemią COVID-19 zmodyfikowano niektóre już istniejące oraz wprowadzono nowe zasiłki dla podlegających ubezpieczeniu w KRUS. W latach 2020–2021 największe wydatki zostały poniesione na zasiłki opiekuńcze wypłacone w związku z COVID-19 (247,4 mln zł), a najmniejsze na zasiłki chorobowe w związku z COVID-19 (U07). Była to kwota 3,3 mln zł. Kwota wydatkowana na zasiłki z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją w związku z COVID-19 wyniosła 114,1 mln zł. Pierwsze dwa zasiłki trzeba ocenić pozytywnie. Największe wątpliwości dotyczą natomiast ostatniego. Za przebywanie na kwarantannie wypłacana była dość wysoka kwota, ale stan ten zasadniczo nie zmieniał prac wykonywanych przez rolników. Łączne wydatki KRUS

w tym czasie związane z instrumentami, które dotyczyły bezpośrednio COVID-19, wyniosły 364,8 mln zł.

Dodatkowymi formami pomocy rolnikom w okresie pandemii, w których uczestniczył KRUS, było przedłużenie ważności orzeczeń o niezdolności do pracy i podobnych oraz wznowienie zawieszonych i podjęcie nowych działań dotyczących rehabilitacji rolników, w tym po przebytej chorobie COVID-19.

Bibliografia

- Gruère G., Brooks J.**, *Viewpoint: Characterising early agricultural and food policy responses to the outbreak of COVID-19*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306919220302232?via%3Dihub>, dostęp 11.10.2022.
- GUS**, Rocznik Statystyczny 2021, Warszawa 2022.
- Hobbs J. E.**, *Food supply chains during the COVID-19 pandemic*, „Canadian Journal of Agricultural Economics” 2020, Vol. 68(2).
- Kraska P.**, *Działalność prewencyjna KRUS i wzrost bezpieczeństwa pracy w rolnictwie indywidualnym*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2019, nr 69.
- KRUS**, www.krus.gov.pl/krus/informacje-ogolne/, dostęp 12.10.2022.
- KRUS**, <https://www.krus.gov.pl/aktualnosci/arttykul/rehabilitacja-lecznicza-dla-osob-po-przebytej-chorobie-covid-19/>, dostęp 28.10.2022.
- Kulawik J.**, *Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej w perspektywie globalnej*, „Gospodarka Narodowa” 2015, nr 5(279).
- Liana R.**, *XXX lat rehabilitacji leczniczej realizowanej przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2020, nr 74.
- Maciejewska K.**, *Rozwiązania tarczy antykryzysowej dla rolników realizowane za pośrednictwem Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2020, nr 73.
- Mrożek-Gąsiorowska M.A., Okarmus P.**, *Ocena wpływu pandemii Covid-19 na realizację świadczeń rehabilitacyjnych finansowanych przez NFZ w Polsce w 2020 roku*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2021, nr 19(1).
- Pawłowska-Tyszkó J.**, *Ocena funkcjonowania Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS) i Funduszu Emerytalno-Rentowego (FER) w kontekście realizacji funkcji zabezpieczenia społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2019, nr 71.
- Podstawka M., Podstawka Ł.**, *XXX lat ubezpieczenia społecznego rolników w KRUS i co dalej?*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2020, nr 74.

- Puślecki D.**, *Ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków i chorób dla dzieci rolników ubezpieczonych w KRUS*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2020, nr 1(26).
- Puślecki D.**, *Zasiłek opiekuńczy dla rolników i domowników ubezpieczonych w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2021, nr 1(28).
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 16 maja 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. 2007 poz. 652.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. 2020 poz. 486.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 20 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. 2010 poz. 2377.
- Soliwoda M.**, *Obciążenie gospodarstw rolniczych w Polsce z tytułu składek na świadczenia społeczne na tle ubezpieczeń społecznych rolników w wybranych krajach*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2019, nr 72.
- Stańkowski S.**, *Działalność kasy rolniczego ubezpieczenia społecznego w zakresie zwiększania bezpieczeństwa pracy w rolnictwie*, „Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering” 2011, Vol. 56(2).
- Štreimikienė D., Baležentis T., Volkov A. et al.**, *Negative effects of covid-19 pandemic on agriculture: Systematic literature review in the frameworks of vulnerability, resilience and risks involved*, „Econ. Res.-Ekonomika Istraživanja” 2021, Vol 35(1).
- Tabaszewski R.**, *Status prawny kuracjusza jako osoby korzystającej z rehabilitacji leczniczej w systemie ubezpieczenia społecznego rolników*, „Civitas et Lex” 2021, nr 4(32).
- Ustawa** z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz. U. 2022 poz. 933.
- Ustawa** z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. 2019 poz. 645 ze zm.
- Ustawa** z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz. U. 2020 poz. 374 ze zm.
- Ustawa** z 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2020 poz. 568.
- Ustawa** z 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, Dz. U. 2020 poz. 695.

Ustawa z 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozpo-
wszechnianiem się wirusa SARS-CoV-02, Dz. U. 2020 poz. 875.

Wilmowska-Pietruszyńska A., *Rehabilitacja w systemie zabezpieczenia społecznego osób niepełnospraw-
nych*, „Studia BAS” 2015, nr 2(42).

Żmija D., *Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, „Studia Ekonomiczne – Zeszyty
Naukowe” 2014, nr 166.

otrzymano: 09.11.2022
zaakceptowano: 28.11.2022

*Ten artykuł jest objęty licencją Creative Commons Attribution 4.0
Licencja międzynarodowa (CC BY 4.0)*

